

HLEDANÝ „MODUS VIVENDI“ NĚMECKÉHO VÝBORU STÁTNÍHO ÚSTAVU PRO LIDOVOU PÍSEŇ V PODMÍNKÁCH ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY A JEHO PŮSOBENÍ NA SLOVENSKU

Marta Ulrychová

Aniž došlo k přesunu obyvatelstva, ocitli se Němci žijící v českých zemích po vzniku Československa v roce 1918 v novém prostoru, v němž byla získaná a ztracená území vymezena novými hranicemi, v prostoru řízeném jinými správními orgány, v neposlední řadě pak i novými kulturními institucemi. Jednou z nich byl i Státní ústav pro lidovou píseň (dále jen SÚLP), založený v roce 1919 v Praze, tedy v hlavním městě mladého státu. Myšlenka na vznik instituce s tímto zaměřením nebyla nikterak nová. Opírala se o dřívější snahy folkloristů působících na území rakouské monarchie, tedy o iniciativu rovněž posvěcenou státem. Tento kulturní podnik nesl název *Das Volkslied in Österreich / Lidová píseň v Rakousku* a jeho cílem byl sběr a vydávání lidových písní na území Předlitavska. Již při prvním setkání¹ předních badatelů, kteří měli tuto činnost garantovat, byl zvolen tzv. hlavní výbor (dále jen HV), jemuž byly podřízeny jednotlivé pracovní výbory koordinující sběratelskou a ediční činnost v rakouských a českých zemích a v některých dalších oblastech v části dnešního Polska, Ukrajiny, Slovinska a Itálie (Toncrová – Uhlíková 2013: 44).

Mezi odborníky prizvanými do Vídně nemohl chybět ani Adolf Hauffen (1865–1930), profesor národopisu na pražské německé univerzitě a uznávaný znalec německé lidové písně v Čechách (Ulrychová 2013: 43–52), zároveň zastávající v rámci akce *Lidová píseň v Rakousku* funkci předsedy Pracovního výboru pro německou lidovou píseň v Čechách. Od svého založení v červnu 1906 pracoval tento výbor ve složení Adolf Hauffen (předseda),

1. Uskutečnilo se 26. 11. 1904 ve Vídni.

univerzitní profesor Heinrich Rietsch² (místopředseda), úředník zemské vlády pro oblast kultury Anton Kahler³, vládní zástupce a státní sekretář Rudolf Prochazka, jako další členové na gymnáziu působící Johann Tschinkel⁴, profesor reálky H. Wende, od roku 1907 pak externě spolupracující gymnaziální profesori J. Schiepek a Alois Hruška. V roce 1912 výbor posílil univerzitní profesor Wendelin Toischer⁵ a Gustav Jungbauer⁶, toho času jako začínající středoškolský pedagog. Výbor měl na starosti pouze Čechy, zatímco v organizačně podobně koncipovaném Pracovním výboru pro německou lidovou píseň na Moravě a ve Slezsku (*Arbeitsausschuss für das deutsche Volkslied in Mähren und Schlesien*) ustaveném v červnu 1906 v Brně měli výrazné zastoupení především brněňští středoškolští profesori – Josef Götz⁷ (předseda), M. Hansmann,

2. Heinrich Rietsch (1860–1927), studoval práva v Praze a ve Vídni. Věnoval se také muzikologii a v tomto oboru se ve Vídni roku 1895 habilitoval. Po příchodu do Prahy působil nejprve jako soukromý docent, od roku 1900 jako řádný profesor na jím založeném hudebněvědném institutu. Byl ředitelem pražské Německé společnosti pro komorní hudbu. Zabýval se estetikou písňové tvorby, hudbou období baroka a romantismu.
3. Anton Kahler (1868–1934), studoval práva v Praze, v roce 1896 vstoupil do kanceláře německé sekce zemské kulturní rady v Praze, kde setrval až do svého odchodu do důchodu v roce 1929. Od 90. let 19. století zapisoval lidové narativy, říkadla a nářeční výrazy ve svém rodišti. V SÚLP zpracovával *Atlas německého národopisu* (*Atlas der deutschen Volkskunde*). Publikoval články v měsíčníku *Ostböhmisches Heimat* (Jungbauer 1932: 137–191).
4. Johann (Hans) Tschinkel (Tschinkl) (1872–1925) studoval germanistiku a klasickou filologii ve Štýrském Hradci, ve Vídni a v Praze. Byl žákem Hauffena, s nímž spolupracoval na monografii *Německý jazykový ostrov Kočevje* (*Das deutsche Sprachinsel Gottschee*, 1896). Působil mj. na několika gymnáziích v Praze. V 1908 publikoval *Mluvnici nářečí v Kočevje* (*Grammatik der Gottscheer Mundart*), která se stala východiskem pro dvoudílný nářeční slovník *Wörterbuch der Gottscheer Mundart* (1973) jeho prasynovce Waltera Tschinkela. V rámci projektu Lidová píseň v Rakousku se podílel mnoha sběry, které byly odeslány do Německého archivu lidových písní ve Freiburgu, kde byly vydány pod názvem *Lidové písně z Kočevje* (*Gottscheer Volkslieder*, 1969–1984).
5. Wendelin Toischer (1855–1922), významný badatel v oblasti pedagogiky a středověkých literárních památek.
6. Gustav Jungbauer (1886–1942), badatel v oboru lidové písně, pohádek a pověstí, od roku 1933 profesor národopisu na pražské Německé univerzitě, spoluzakladatel Šumavského muzea v rodné Horní Plané (1922). O Jungbauerovi dále viz Ulrychová 2018: 30–40.
7. Josef Götz (1855–1918), sběratel, sborníkem, vydavatel a popularizátor lidového zpěvu. V letech 1893–1918 působil jako učitel hudby na německém učitelském ústavu, pět let byl druhým sborníkem v Brněnském mužském pěveckém sboru, v roce 1900 založil vlastní Pěvecký spolek německých lidových písní (*Deutscher Volksgesangverein*).

J. Matzura a F. Spandl. S nimi dále spolupracovali A. Kißling z Krnova, C. Lohwag z Vídně, Franz Spina⁸ z Moravské Třebové a vrchní komisař místodržitelství K. Krückl (Jungbauer [nedat.]: 4).

Jako návod ke sběru se Němcům osvědčil Pommerem⁹ vypracovaný *Návod ke sběru a zápisu (Anleitung zur Sammlung und Aufzeichnung)*, jehož pozměněná verze, odpovídající poměrům německých oblastí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, byla na jaře 1907 v mnohatisícových výtiscích rozesílána do oblastí, kde měly být písně zaznamenávány. Do terénu se tentokrát rozjel i sám Hauffen, jednak aby ke sběru motivoval potenciální spolupracovníky, jednak aby získal chybějící nápěvy k již zapsaným textům. Tato akce se setkala s velkou odezvou. V roce 1913 oba německé výbory získaly přes 1 600 písní, dětských písní a říkadel. Své zápisy z let 1902–1905 poskytla také vídeňská Universal Edition (Jungbauer [nedat.]: 4). Tato fáze činnosti vyvrcholila v roce 1913 vydáním Jungbauerovy *Bibliografie německé lidové písně v Čechách (Bibliographie des deutschen Volkslieds in Böhmen)*.¹⁰ Z těchto sběrů tak mohly oba výbory uvažovat o vydání písňových edic. V případě Pracovního výboru pro sběr a vydávání německé písně v Čechách se tak mělo stát v podobě tematicky zaměřené třídílné publikace: první díl měl obsahovat písně epické, balady a písně milostné včetně dostaveníček, druhý písně „v dialektu“, a to z různých koutů Čech, přičemž samostatný oddíl měly tvořit Jungbauerovy sběry ze Šumavy (Ulrychová 2018: 30–40), třetí měl vyplnit dětský folklor (říkadla, rozpočítadla, hry apod.) (Jungbauer [nedat.]: 4).

Lidové písně moravských a slezských Němců začal sbírat od roku 1892. V roce 1912 mu byl udělen titul profesor (Toncrová 2017).

8. Franz Spina (1868–1941), německý politik, působil ve vládách Československé republiky jako ministr veřejných prací (1926), zdravotnictví a tělovýchovy (1929–1935).
9. Josef Pommer (1845–1918) studoval na vídeňské univerzitě němčinu, matematiku a fyziku, poté působil jako pedagog na gymnáziu ve Vídni. Po svém penzionování (1913) žil v Kremži. Založil Spolek německého lidového zpěvu (*Das deutsche Volkslied-Verein*) a časopis *Das deutsche Volkslied* (1889). V oblasti studia lidové písně byl zastáncem tzv. produkční teorie.
10. Vyšla jako 11. svazek Hauffenovy knižní řady *Beiträge zur deutschböhmisches Volkskunde in Böhmen (Příspěvky k německému národopisu v Čechách)*, po vzniku Československa byla přejmenována na *Beiträge zur sudetendeutsche Volkskunde (Příspěvky k sudetoněmeckému národopisu)* (Lozoviuk 2008: 113).

Gustav Jungbauer (1886–1942)

Tyto plány bohužel přerušila první světová válka, v jejímž průběhu byla činnost obou německých výborů utlumena. Pouze v roce 1917 povolilo ministerstvo malý obnos na sběr vojenských písní (tamtéž).

V podmínkách nově vzniklého Československa se oba někdejší „české“ pracovní výbory (tedy český vedený Z. Nejedlým a moravsko-slezský řízený L. Janáčkem) transformovaly do nově vzniklé instituce – Státního ústavu pro lidovou píseň (dále jen SÚLP), spadající pod Ministerstvo školství a národní osvěty. Na základě jeho rozhodnutí se ředitelem ústavu stal univerzitní profesor Jiří Polívka, literární historik a folklorista (Tyllner – Suchomelová 2005: 25). SÚLP, který vznikl v Československu coby mnohonárodnostním státě, napodobil i základní organizační strukturu edičního podniku Lidová píseň v Rakousku. Vedle hlavního výboru byly ustanoveny jemu podřízené výbory – první pro sběr a vydávání lidových písní v Čechách, druhý pro Moravu a Slezsko, třetí pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Absenci německého výboru v době založení SÚLP lze chápat jako počáteční váhání, či dokonce nechť německých folkloristů se do této instituce začlenit. Němci se zřejmě nechtěli vzdát spolupráce se svými rakouskými kolegy. Teprve když

jim bylo z Vídně 5. 5. 1920 prostřednictvím sekčního šéfa Heinricha von Heidlmeiera od Německo-rakouského podniku pro lidovou píseň (Deutschösterreichisches Volksliedunternehmen) sděleno, že činnost někdejších pracovních výborů na území Čech, Moravy a Slezska byla pozastavena a že „německo-rakouský státní úřad vyučování se po novém zřízení zaměřil na činnost pracovních výborů na vlastním státním území“, čímž se „pracovní oblasti Čech, Moravy a Slezska musí považovat za odloučené“¹¹, požádali na základě stanov o vstup. To také vysvětluje, proč k začlenění německého výboru¹² do nové instituce došlo až roku 1922, tedy s tříletým zpožděním. Němci se navíc museli vyrovnat se skutečností, že pro celou republiku byl pro ně ustanoven výbor pouze jeden, což znamenalo, že jeho členové budou muset obsáhnout sběr a vydávání lidových písní jak v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, tak i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, tedy v mnohem větším geografickém prostoru.

Předsedou německého výboru byl zvolen renomovaný A. Hauffen, jeho zástupcem Julius Janiczek,¹³ s nímž se původně počítalo jako s předsedou potenciálního německého moravského výboru, tajemníkem G. Jungbauer, tehdy ještě v pozici středoškolského profesora. Bohužel právě v roce 1922 v době počátků činnosti německého výboru zemřeli dva členové – univerzitní profesor

11. Masarykův ústav a archiv České akademie věd (dále jen MÚA AV ČR), fond SÚLP, Německý výbor (dále jen NV), sign. 57, inv. č. 884, Protokol ze 14. schůze NV ze dne 30. května 1921.
12. Oficiální název zněl Pracovní výbor pro sběr a vydávání německé písně v Československé republice (Der Arbeitsausschuss zur Sammlung und Herausgabe des deutschen Volksliedes in der Tschechoslowakischen Republik).
13. Julius Janiczek (1873–1956) studoval na univerzitách ve Vídni, švýcarském Freiburgu a v Praze němčinu a francouzštinu. Vystupoval též pod pseudonymem Walter Hensel. Věnoval se studiu dialektu v lidové písni. V roce 1911 obhájil ve Freiburgu doktorát prací *Vokalismus nářečí v hřebečském jazykovém ostrově (Vokalismus der Mundarten in der Schönhengster Sprachinsel)*. V letech 1912–13 podnikl cesty po Korutanech, z nichž vzešly dvojdílné *Německé písničky z Rakouska (Deutsche Liedlein aus Österreich)*, 1913, 1917). Od roku 1912 byl učitelem němčiny a francouzštiny na pražské obchodní akademii. V roce 1911 zde založil spolek *Wandervogel*. Po rozpadu monarchie se věnoval pouze studiu a propagaci lidové písně. V roce 1925 odešel z Prahy do Dortmundu, od roku 1930 působil ve Stuttgartu, po připojení sudetských oblastí v Teplicích. Po odsunu se usadil v bavorském Kiefersfeldenu, kde se až do své smrti věnoval badatelské práci v oboru lidová píseň.

Wendelin Toischer a Johann Tschinkel. Hauffen za ně v průběhu 20. let našel náhradu, a to pilného sběratele, středoškolského profesora z Rýmařova Ernsta Jungwirtha¹⁴, jakož i dva posluchače a posléze absolventy pražské Německé univerzity Josefa Haniku¹⁵ a Friedricha Reppa¹⁶. A právě jim dvěma připadl jeden

14. Ernst Jungwirth (1886–1955) studoval v Innsbrucku germanistiku, anglistiku a romanistiku. V roce 1910 zde obhájil disertační práci o lidových písních z Ostermiethingu. Lidové písně sbíral nejen ve svém rodišti (Ostermiething, Horní Rakousko), ale také v Tyrolsku, kde se v roce 1909 stal v Innsbrucku správcem písňového archivu. Po svatbě se přestěhoval do Rýmařova, kde třicet let vyučoval na reálném gymnáziu němčinu a angličtinu. V letech 1918–1938 byl opakovaně volen předsedou okresní vzdělávací komise. Vedl přednášky, čtenářské večery, inicioval výstavy, pořádal školní akademie a divadelní představení. V letech 1923–1937 inscenoval řadu her inspirovaných lidovými zvyky a písněmi. Články o hornorakouských a severomoravských lidových písních publikoval v Pommerově periodiku *Das deutsche Volkslied* (vyšla zde např. sbírka 120 tyrolských *Schnaderhüpfel*), v Československu ve vlastivědném časopise *Römerstädterländchen* (Rýmařovsko) nebo v Jungbauerově *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde*. Od roku 1912 působil v rámci projektu Lidová píseň v Rakousku jako člen hornorakouského výboru. Publikována je jen část jeho sběrů. V roce 1925 vydal ve Vídni první svazek sbírky hornorakouských lidových písní *Staré písně z Innviertelu s nápěvy (Alte Lieder aus dem Innviertel mit ihren Singweisen)*. Roku 1941 přestoupil na reálné gymnázium do Lince, roku 1951 byl prohlášen za Němce a propuštěn ze školství. Rýmařovský majetek rodiny byl zlikvidován, dcera Marta byla odsunuta. Pomoc mu poskytl někdejší žák z rýmařovského gymnázia, bytový architekt Oskar Riedel místem v redakci vídeňského časopisu *Das moderne Heim*. Zemřel v Salzburgu, kde se usadil rok před svojí smrtí (-Zn- 2013).
15. Josef Hanika (1900–1963) studoval na pražské Německé univerzitě, němčinu, češtinu a tělocvik. V letech 1922–1927 byl asistentem Semináře německé filologie. Roku 1923 obhájil disertaci *Svatební zvyky v kremnickém jazykovém ostrově (Hochzeitsbräuche der Kremnitzer Sprachinsel)*. V letech 1927–1930 učil v Liberci, poté v Praze. Roku 1938 byl jmenován studijním radou v Chebu, kde budoval národopisné muzeum. V roce 1938 se habilitoval v oboru německá archeologie a národopis. V roce 1942 působil jako řádný profesor na univerzitě v Bratislavě, zároveň byl jmenován i mimořádným profesorem pražské Německé univerzity, kde se po Jungbauerově smrti v roce 1942 stal jeho nástupcem. Po odsunu do Bavorska se v roce 1951 stal asistentem na Univerzitě Ludwiga Maxmiliána v Mnichově, kde byl o pět let později jmenován profesorem. V letech 1928–1938 redigoval časopis *Karpathenland*. Zásadní význam mají jeho práce o lidových krojích západních Čech.
16. Friedrich Repp (1903–1974) studoval od roku 1920 němčinu a latinu v Praze. Již jako student se zajímal o lidovou píseň a lidové divadlo karpatských Němců na Spiši. Po obhájení dizertace působil krátce na německém reálném gymnáziu v Plzni, od roku 1928 nastoupil jako učitel na reálné gymnázium v Kežmaroku. V letech 1927–1928 zde pořádal městský archiv, stejně tak i v Popradu. Spolu s Hanikou vedl v letech 1928–1938 časopis *Karpathenland*. V roce 1928 složil zkoušku z češtiny a slovenštiny, čímž se připravil na svůj přechod ke slavistice. Po odtržení Slovenska ho musel opustit.

z prvních úkolů německého výboru¹⁷ – zahájit sběr na Slovensku a Podkarpatské Rusi, tedy územích, která byla pro členy německého výboru a jejich spolupracovníky dosud neprobádaným terénem.¹⁸ Jak ukazují pozdější zápisy, další koordinátory sběru pro Slovensko se německému výboru získat nepodařilo.

V případě adeptů na členství v německém výboru SÚLP zvolili němečtí národopisci novou strategii. Jak Hanika, tak Repp byli členy onehdy rozšířeného hnutí *Wandervogel*,¹⁹ inspirovaného ideály raných romantiků. Folklor karpatských Němců usídlených často v lokalitách, jejichž návštěva vyžadovala tělesnou zdatnost, představovala pro tyto studenty ideální terén. Hanika a Repp se při seznamování s novým prostorem soustředili na oblasti, kde žili Němci. Byla to především Spiš/Zips a tzv. *Hauerland*²⁰ (okolí Kremnice/Kremnitz, Handlové/Krickerhau a Nitranského Pravna / Deutsch Proben), tedy oblasti ve 14. století osídlené německými kolonisty.

- Prešel krátce do Liberce, poté do Vídně, kde se habilitoval. V roce 1943 byl povolán do armády, po návratu ze zajetí v roce 1946 se usadil v Rakousku. Již v Praze se zabýval pražskou němčinou na přemyslovském dvoře, na mnoha příkladech pak rozpracoval metodu vzájemných vztahů německých a českých literárních středověkých památek. Je autorem mnoha prací z oblasti germanistiky, slavistiky a národopisu (Schier 1976).
17. K dalším úkolům patřilo získání pozůstalosti Josefa Götze, opětovné získání písňových sběrů zaslanych do Vídně v roce 1917 a doplňující sběr na Moravě a ve Slezsku. Vzhledem k připravované monografii o SÚLP, kde jsem se výše uvedenými úkoly podrobně zabývala, soustředím nyní svoji pozornost na působení německého výboru na Slovensku a Podkarpatské Rusi.
  18. Protokol z 16. schůze německého výboru ze dne 12. 4. 1923, MÚA AV ČR, SÚLP, NV, sign. 5, inv. č. 555.
  19. Hnutí *Wandervogel* (*Stěhovavých ptáků*) bylo založeno v roce 1896 v Berlíně-Steglitzu. Sdružovalo žáky a studenty středních škol měšťanského původu, kteří byli v této fázi pokročilé industrializace podníceni romantickými ideály návratu k přírodě, putováním po domácích, nikoliv exotických krajích, objevováním neznámých koutů vlasti, dále obdivem k lidovému umění včetně lidových písní. V Rakousku byl v roce 1911 jeho zakladatelem student učitelství Josef Mautschka, pocházející ze stříčického jazykového ostrova u Českých Budějovic. Po první světové válce vznikl v Liberci *Bund der sudetendeutschen Wandervogel*. V průběhu 20. let zaznamenal nárůst až tří tisíc členů.
  20. Termín vytvořil ve 30. letech Hanika. Inspirovala ho k němu v místních názvech častá přípona *-hau*, označující mýtinu, vykloučené místo. Patří sem celkem dvacet čtyři obcí, mnohé jsou dnes součástí vsí a městysů. Termín lze doslova přeložit jako *Země mýtin*.

V roce 1924, kdy Jungbauer předkládá německému výboru SÚLP rukopis *Lidových písní ze Šumavy (Volkslieder aus dem Böhmerwalde)*, své sběry ze Slovenska prezentuje i Repp, který zaznamenával lidové písně na Spiši o vánočních a velikonočních svátcích v letech 1923–1924. Pracoval již na úvodu a poznámkovém aparátu, výborem mu však bylo sděleno, že tento postup odporuje stanoveným pravidlům.²¹ Bylo mu nicméně přislíbeno, že se edice z jeho sběrů bude tisknout vzápětí po Jungbauerově sbírce.²² Také v zápise ze schůze následujícího roku se uvádí, že Repp bere na vědomí, že se jeho sbírka bude tisknout až poté, co ji doplní o třetí díl.²³ Bohužel dnes nevíme, jak tato sbírka vypadala, zřejmě ji stihl stejný osud jako všechny zápisy dnes uložené v tzv. Pražské sbírce lidových písní (*Prager Volksliedsammlung*).²⁴ Repp však zřejmě nechtěl s vydáním písně sbírky přece jen dlouho otálet, a tak se v polovině 20. let, v době vzniku krajinských edic – *Jihlavského zpěvníku (Iglauer Liederblatt, 1924)* Ignaze Götha a Walthera Hensela a *Olomouckého zpěvníku (Olmützer Liederblatt, 1925)* Otty Fladerera – ve stejném vydavatelství Drei-Tannen-Verlag ve Šternberku na Moravě objevil jeho *Spišský zpěvník (Zipser Liederblatt, 1924)*, čítající třicet písní.²⁵

Podobně jako Jungbauer v Čechách ve svém periodiku *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde*, se i Hanika a Repp stali ve stejném roce (1928) redaktory nově vzniklého časopisu *Karpathenland* (vycházel v letech 1928–1942). Ten však zdaleka neplnil stejnou funkci, neboť oba sběratelé se na Slovensku nemohli opřít o podobnou síť příspěvatelů, jakou měl Jungbauer v Čechách.

21. Členové NV si stanovili zásadu, podle níž se budou vydávat nejprve vědecké edice, teprve z jejich materiálu pak populárně zaměřené zpěvníky.

22. MÚA AV ČR, SÚLP, NV, sign. 10, inv. č. 550, Hauffenův dopis Ministerstvu školství a národní osvěty z 31. 12. 1924.

23. Zápis ze schůze NV ze dne 12. 3. 1925, tamtéž.

24. Pražská sbírka německých lidových písní (*Die Prager deutsche Volksliedsammlung*), 1894–1945 představuje archivní materiál o délce deseti metrů. V 90. letech ji znovu uspořádali vědci pasovské univerzity, pracovníci Archivu pro německou lidovou píseň ve Freiburgu a Sudetoněmeckého hudebního institutu v Regensburgu, z české strany Lubomír Tyllner a Stanislav Šisler. Finanční podporu zajistila Volkswagenstiftung (Suchomelová 2011).

25. V roce 2018 byl tento svazek digitalizován v Univerzitní knihovně v Bratislavě.

Josef Hanika (1900–1963)

Týká se to i spolkové činnosti, která byla nesrovnatelná s tou, jež vzkvétala především v českých pohraničních oblastech osídlených Němci. Cesty obou koordinátorů a redaktorů se také koncem 20. let rozešly – Hanika odešel do Liberce, sbíral spíše na rodném Stříbrsku a po návratu do Prahy postupoval ve strmé kariéře (viz pozn. 15), zatímco Repp získal místo pedagoga na reálném evangelickém gymnáziu v Kežmaroku, kde se zároveň ujal i uspořádání místního archivu.²⁶ Ve sběru na Slovensku tak pokračovali jednotlivci, které tam zavedl buď zájem o konkrétní terén, anebo jejich profese. V Nitranském Pravně sbíral na počátku 30. let jistý Anton Wässerle, který Jungbauerovi v roce 1933 zaslal 479 světských a 550 duchovních písní a osm písní vánočních.²⁷ V roce 1936 zaslal jistý Richard Zeisel z Nitranského Pravna 197 písní. Zde a v Kopernici / Deutsch Litta sbíral i Max Udo Kasperek, předtím – na počátku

26. Repp se paradoxně stává členem NV až v roce 1932, tedy pět let po Hanikovi.

27. MÚA AV ČR, SÚLP, NV, sign. 10, inv. č. 550, Protokol ze schůze NV z 5. 1. 1934.

Obálka časopisu *Karpathenland*,
redigovaného J. Hanikou a F. Reppem

30. let v Ivanovcích u Trenčína, poté ve Velkém Poli / Hochwiesen v dnešním okrese Žarnovica.²⁸ Jistá Lotte Lehmannová zaslala v roce 1937 Jungbauerovi zápisy z Kopernice a z Usti-Čorne / Königsfeldu na Podkarpatské Rusi.²⁹ Na základě terénního výzkumu na Podkarpatské Rusi vznikla i dizertace Franze Böhma *Die Volkskunde der ostdeutschen Sprachinsel* (Národopis východního německého jazykového ostrova), v níž autor zachytil i lidové písně v obci Unter Schönborn u Mukačeva.³⁰

Řada příspěvků ze Slovenska byla publikována i v Jungbauerově periodiku *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde*. Hned v prvním ročníku (1928) uveřejnila Edita Lageová příspěvek o hornické písni (*Das deutsche Bergmannslied in der Slowakei*, s. 89–93), v roce 1931 následovala Hanikova studie o písni karpatských Němců (*Studie über ein karpathendeutsches Volkslied*, s. 86–91), v roce 1933 se zde objevila stat' Karla Horaka o tanečních písních z kremnického

28. Tamtéž, Protokol z 37. schůze NV z 6. 3. 1937.

29. Tamtéž, Protokol z 37. schůze NV z 25. 3. 1938

30. Tamtéž, Protokol ze schůze NV z 5. 1. 1934.

jazykového ostrova (*Singtänze in der Kremnitzer Sprachinsel*, s. 29–30), vedle ní se pak Hanika pod stejným názvem opět vrátil ke svému předešlému tématu (s. 86–91), v roce 1934 věnoval pozornost Leopold Schmidt hrám v okolí Bratislavy (*Der Oberuferer Spielkreis*, s. 145–157). Jako 2. díl 18. svazku edice *Beiträge zur sudetendeutsche Volkskunde* měla být tištěna *Bibliografie německého národopisu v karpatských zemích* (*Die Bibliographie der deutschen Volkskunde in den Karpatenländern*) Heinricha Récze.

V roce vydání obou dílů Jungbauerových *Lidových písní ze Šumavy* (1937) se měl Repp konečně dočkat vydání prvního dílu svých sběrů ze Slovenska.³¹ Bohužel politické události nabraly rychlý spád, který smetl plány a mnohá dobrá předsevzetí. Německý výbor se následujícího roku odloučil od Státního ústavu pro lidovou píseň a později se začlenil do Německé akademie věd v Praze. Na půdě SÚLP tak skončila šestnáct let trvající spolupráce českých a německých vědců. Jejich další osudy ilustrují trpké válečné období, které poznamenalo soužití národů, jimž bylo sdílet po dobu několika staletí společný prostor.

31. Tamtéž, Protokol z 38. schůze NV z 25. 3. 1938.

Archivní zdroje:

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond SÚLP, NV, sign. 5, inv. č. 555, sign. 10, inv. č. 550, sign. 57, inv. č. 884.

Tištěné prameny a literatura:

- JUNGBAUER, Gustav 1932: Anton Kahler. *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 55, s. 137–191.
- JUNGBAUER, Gustav [nedat]: *Dreißig Jahre Volksliedarbeit. Sonderdruck aus der „Heimatbildung“*. Reichenberg: Sudetendeutsche Verlag Franz Kraus.
- LOZOVÍK, Petr 2008: *Interethnik im Wissenschaftsprozess. Deutschsprachige Volkskunde in Böhmen und ihre wissenschaftliche Auswirkungen*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- SCHIER, Bruno 1976: Friedrich Repp (1903–1974). *Bohemia-Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* 17, č. 1, s. 423–429. Dostupné z: <<https://www.bohemia-online.de/index.php/bohemia/article/download/2068/3141>>.
- Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 1–11, 1928–1938.
- SUCHOMELOVÁ, Marcela 2011: Obrázky z domova: Pražská sbírka německých lidových písní – Fond německých oblastí 1894–1945. *Národopisný věstník* 28 (70), č. 1, s. 61–69.
- TONCROVÁ, Marta 2017: Götz Josef. In: *Biografický slovník českých zemí*. Praha: Historický ústav AV ČR – Academia, s. 705–706. Dostupné z: <http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/G%C3%96TZ_Josef_9.3.1855-13.10.1918>.
- TONCROVÁ, Marta – UHLÍKOVÁ, Lucie 2017: Moravské písně milostné – nedoceněný milník moravské hudební folkloristiky. *Národopisná revue* 27, č. 1, s. 44–59.
- TYLLNER, Lubomír – SUCHOMELOVÁ, Marcela (eds.) 2005: *Etnologický ústav Akademie věd České republiky 1905–2005*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- ULRYCHOVÁ, Marta 2013: Německá lidová píseň na západě Čech. In: PŘIBYLOVÁ, Irena – UHLÍKOVÁ, Lucie (eds.): *Od folkloru k world music: Co patří do encyklopedie*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, s. 43–52.
- ULRYCHOVÁ, Marta 2018: Tief drin in Böhmerwald: pozapomenutý osud Gustava Jungbauera. In: PŘIBYLOVÁ, Irena – UHLÍKOVÁ, Lucie (eds.): *Od folkloru k world music: O paměti*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, s. 30–40.
- Zn– 2013: Kdo byl kdo, Ernst Jungwirth – sběratel lidových písní, říkadel a pověstí. *Rýmaňovský horizont*, č. 9, s. 15.

Internetové zdroje:

- „Gustav Becking.“ *Wikipedia* [online][cit. 8. 6. 2019]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Gustav_Becking>.
- „Hauerland.“ *Wikipedia* [online][cit. 25. 6. 2020]. Dostupné z: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Hauerland>>.
- „Heinrich Rietsch.“ *Wikipedia* [online] [cit. 31. 5. 2019]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Rietsch>.
- „Josef Hanika.“ *Wikipedia* [online] [cit. 4. 6. 2019]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Hanika>.

- „Lebenslauf Walter Dr. Hensels.“ *Walter-Hensel-Gesellschaft e. V.* [online] [31. 5. 2019]. Dostupné z: <<http://www.walther-hensel-gesellschaft.de/ueber-walther-hensel/walther-hensels-lebenslauf.html>>.
- „Pommer Familie.“ *Österreichisches Musiklexikon* [online] [cit. 31. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Pommer_Familie.xml>.
- „Toischer Wendelin 1855–1922.“ *Bibliografie českých zemí. Historický ústav AV ČR.* [online] [cit. 24. 7. 2019]. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/325494>>.
- „Tschinkel (Tschinkl), Hans (Johann).“ *Österreichisches Biographisches Lexikon* [online] [cit. 28. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_T/Tschinkel_Hans_1872_1926.xml>.
- „Wandervogel.“ *Wikipedie* [online] [cit. 25. 6. 2020]. Dostupné z: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Wandervogel>>.

The “Modus Vivendi” of the German Committee of the State Institute of Folksong under the Conditions of the Czechoslovak Republic, and Their Activities in Slovakia

The paper reflects the 16-year-long activity of the Working Committee for the Collecting and Publishing of German Folksongs in the Czechoslovak Republic. The committee, headed by Adolf Hauffen (1860–1930) followed by Gustav Jungbauer (1886-1942), worked in 1922-1938 under the auspices of the State Institute for Folksong, dealing with the music folklore and culture of Germans living in the Czech lands (Bohemia, Moravia, and Silesia), and Slovakia and Carpathian Ruthenia, which were then part of the multinational Czechoslovakia. Introducing the individual members of the committee and their main objectives, the author depicts the tasks connected to the collecting of folksongs among the inhabitants of German nationality who lived in Slovakia and Carpathian Ruthenia, with a special focus on the activities of Josef Hanika (1900–1956) and Friedrich Repp (1903-1974). Activities by other collectors are discussed as well, including the publication of the results of their collections in Jungbauer’s magazine *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde*.

Key words: Working Committee for the Collecting and Publishing of German Folksongs in the Czechoslovak Republic; State Institute for Folk Song; Josef Hanika; Friedrich Repp; Germans in Slovakia; Germans in Carpathian Ruthenia; history of ethnomusicology.